

ВПЛИВ СИСТЕМ ОСВІТИ, ЯК ДЕРЖАВНИХ СТРУКТУР НА ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯН

Жиденко Алла Олександрівна – доктор біологічних наук, професор, професор кафедри біології, професор кафедри біологічних основ фізичного виховання, здоров'я і спорту, Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, м. Чернігів

Паперник Вікторія Вікторівна – кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології, доцент кафедри екології та охорони природи, Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, м. Чернігів

Анотація. У статті порівнюються різні системи впливу пропагандистської риторики на громадян: СРСР, сучасних Росії, України з їх історичними витоками та філософією Платона і Сократа. Показано, як системи освіти та державна пропаганда можуть маніпулювати людьми, позбавляти їх критичного мислення, можливості аналізувати факти та приймати правильні рішення. Пропонується преамбула нової «Концепції універсальної освіти України: базові положення та методологічні орієнтири».

Ключові слова: державна пропаганда, філософія Сократа і Платона, універсальна освіта, концепція.

Abstract. The article compares different systems of influence of propaganda rhetoric on USSR and modern Russia residents and Ukrainians with their historical origins and the philosophy of Plato and Socrates. It is shown how education systems and state propaganda can manipulate people deprive them of critical thinking and the ability to analyse facts and make the right decisions. The preamble of the new "Concept of universal education of Ukraine: basic provisions and methodological guidelines" is proposed.

Keywords: state propaganda, philosophy of Socrates and Plato, universal education, concept.

Актуальність проблеми. Коли країна другий рік воює, багато зла відбувається на нашій українській землі, виникає питання, звідки беруться нелюди, чому брехня може перемагати? Як зробити так, щоб люди на Землі були чесними та справедливими, не було підлості та зради, одна держава не могла раптово напасти та бомбити будинки мирних жителів, школи, дитячі садки, цивільну інфраструктуру та окупувати території іншої країни. Чому сусідня з нами держава стала імперією ненависті та зла, щодо нас, до України. У Росії з 19 століття вирішували два основні питання: «Хто винен і що робити?» Відповіді не знайшли і з початку 20 століття російська імперія вже руйнувалась і хтось дуже розумний дав гасло, «хто був нічим, той стане всім». Для цього відбуваються революції: одна, інша, з'являється нове гасло – «кухарка керуватиме державою», а де і як бути освіченим людям? Бути її підлеглими та виконувати розпорядження. Настала ера радянського союзу і знову нове гасло соціалізму: «хто не працює, той не їсть». Дуже навіть справедливе гасло, але з'явилося ще найкраще гасло, комуністичне: від кожного за здібностями і кожному за потребами. Живи та радуйся, що ти народився в такій «найкращій» у світі країні – радянському союзу. Але насправді ти опинився у країні брехні. Є маніпулятори та ті, ким маніпулюють. Виявляється, ти жив не в кращій країні, де процвітають, справедливість і добро, а навпаки в імперії брехні та зла. Люди всіх національностей, які проживали в СРСР, об'єднувалися терміном – радянська людина і ніхто не міг сказати, наприклад, радянський російський, або

радянський грузин, радянський татарин і вже тим паче радянський українець. Партійна верхівка цієї держави прагнула нівелювати національності, а державною мовою була, звичайно, російська мова, отже всі, хто були радянськими людьми, автоматично ставали росіянами. Після розпаду цієї імперії росіянам вселялася думка, що вони найкращі, тобто це було виховуванням російського шовінізму. Авсі інші національності, хто відокремилися, зрадили їхню спільну країну і тому їх треба покарати, «повернути в сім'ю». Тому рашистам все дозволено: солдати-піхотинці, як сарана крадуть і забирають усе, що бачать, стріляючи в усе, що рухається поруч – кішку, собачку, дитину, літню людину. Але страшно те, що більше 90% росіян схвалюють таку жорстокість. Державна система росії мало не з садка вселяє дитині любов до «вождя нації», якого треба захищати зі зброєю в руках, тому, як тільки дитина потрапляє в садок, її вчать марширувати і співати пісні про відданість вождеві, дитині не треба думати і міркувати, треба тільки підкорятися та виконувати все, що скаже вождь.

Мета. Порівняти вплив систем освіти як державних структур на виховання своїх громадян.

Результати. До Великої Жовтневої революції найбільш поширеними та популярними були церковнопарафіяльні школи (ЦПШ). У навчальному окрузі вони призначалися для селян, ремісників, небагатих дворян і ділилися на чоловічі та жіночі. ЦПШ були двох розрядів: великі – з чотирирічним курсом і малі – з дворічним. В них викладались одні й самі предмети: читання, краснопис і правила рахунку, мораль, катехізис, краснопис і рахунок, вивчалась практична механіка, місцеве земле описання, природнича історія, однак за скороченою програмою [1]. Церковнопарафіяльні школи працювали за єдиними правилами й програмами, що давало можливість вдосконалювати процес навчання дітей, надавати йому системності, а отже, підвищувати якість освіти. Позитивною рисою діяльності церковнопарафіяльних шкіл була також їх спрямованість на трудову і професійну підготовку учнів, особливо це стосувалося шкіл у сільській місцевості. Порівняльний аналіз навчальних планів церковнопарафіяльних та міністерських початкових шкіл показав, що предмети релігійного змісту (Закон Божий, церковнослов'янська грамота, церковний спів) існували у навчальних планах усіх початкових шкіл, незалежно від їхньої підпорядкованості. Як стверджує автор [2] в церковнопарафіяльних школах на вивчення предметів релігійного змісту відводилось 48 % навчального часу, в міністерських – 34 %, відповідно. Після Великої Жовтневої революції і знищення православної релігії у школах, настала ера створення радянської системи навчання. У словнику іноземних слів за 1989 рік видавництва "Російська мова", м. Москва, дається визначення терміну "педагогіка", де головним лейтмотивом є відданість Комуністичної партії: «Радянська педагогіка базується на міцному фундаменті марксистсько-ленінської теорії та має на меті підготувати всебічно розвинених, культурних, освічених, високодейних, стійких, беззавітно відданих Комуністичній партії, Радянській Батьківщині членів товариства». Знищивши православну релігію, у більшовицькій Росії необхідно було створити радянську віру та ікони, якими стали портрети Маркса, Леніна та Сталіна. Визначний філософ А. Ф. Лосєв писав, що коли людина ставить себе на місце Бога, заперечуючи існування його, то людська особистість бере на себе божественні функції. У своїй роботі "Естетика Відродження" він запроваджує поняття титанічного гуманізму. Радянська релігійність як титанізм чи самообожнення, підтверджується численними радянськими піснями. Головні характеристики титанічного духу – це лють, гнів, ненависть, тривога, одержимість та основна – гордіня. Але в той же час існував жорстокий відбір за принципом людської гідності, який проводився в радянській дійсності, оскільки головним

вважалося відданість вождям. Як пише Марина Столяр, що найдокладніше та аналітичне глибоке дослідження радянського титанізму здійснив О. І. Солженіцин, в «Архіпелаг ГУЛАГ» та в інших своїх творах і це є енциклопедія «зворотного боку» радянського гуманізму. Звичайно, для відображення тієї дійсності треба згадати персонажів Володимира Войновича з роману «Життя та надзвичайні пригоди солдата Івана Чонкіна». Але нова епоха Бориса Єльцина та його послідовника стала ще страшнішою. Їм уже не треба відданість партії, головним є відданість самому вождю, а для цього не потрібні «всебічно розвиненні, культурні, освічені, високоідейні» громадяни. Будучи шанувальником та послідовником Йозефа Геббельса, в. путін побудував потужну пропаганду в московії, використовуючи цитатисвого ідейного вчителя: «Чим жахливіше брехня, тим охочіше натовп вірить у неї. Найгірший ворог будь-якої пропаганди – інтелектуалізм. «Якщо ви скажете досить велику брехню і будете її повторювати, то люди в результаті в неї повірять». «Дайте мені засоби масової інформації, і я з будь-якого народу зроблю стадо свиней». На глибокий наш жаль, що й сталося з простим народом московії. Україна теж вийшла з СРСР, але для нашої держави витоками є Київська Русь, де завжди цінувалася освіченість, культура, мистецтво. Ми маємо козацьку філософію Григорія Сковороди, який народився у вільній козацькій родині, тому дух свободи він відчував змалечку. Філософ стверджує, що батьки мають простежити, до чого дитина має природний нахил, а вчителі мають цей нахил розвинути, вказати правильний шлях [3], що зараз має назву педагогіці – дитиноцентризму. Тому за роки незалежності, дороги України і московії повністю розійшлися, але це абсолютно не влаштувало її правителя, він згадав ще одну цитату Геббельса «Забери у народу історію — і через покоління він перетвориться на натовп, а через покоління ним можна керувати, як стадом», і тому він знищує нашу країну. Від тупості та жорстокості даного правителя звернімося до витоків мудрості Сократа та його учня Платона. Давньогрецький філософ Сократ, який пов'язував чесноту зі знанням і вважав діалог основним методом знаходження істини. Не знайшовши належного знання у своїх співбесідників, Сократ проголосив: "Я знаю лише те, що я нічого не знаю, але інші не знають навіть того". Було би помилкою вважати дану тезу Сократа виявленням його тотального скепсису; звернемо увагу на те, що теза починається ствердно - "Я знаю". Але що знає Сократ? Про своє незнання. А це свідчить, принаймні, про те, що у нього є критерій для того, щоб відрізнити справжнє знання від незнання. Проте можна вважати важливим і виправданим вимогу ставитись до знання прискіпливо, виробляти критерії його оцінки [4, с. 69]. Інші автори дещо інакше інтерпретують один з відомих висловів: «знаю, що нічого не знаю» – для них це є пояснення необхідності глибшого пізнання самого себе [5, 79]. Своїм найважливішим завданням Сократ вважав «виховання людей», зміст якого бачив у дискусіях і бесідах, а не в систематичному засвоєнні якихось знань. Будова світу, фізична природа речей непізнанні, знати можемо тільки себе самих. Це розуміння предмета пізнання Сократ висловив формулою: «Пізнай самого себе». Центром філософії Сократа стає людина, її ставлення до сім'ї, суспільства, законів і не в останнє — ставлення до богів. У бесідах та дискусіях Сократ звертає увагу на пізнання суті доброчесності. А основними доброчесностями вважав стриманість (як підкоряти пристрасті), мужність (як подолати небезпеку) та справедливість (як дотримуватися божих та людських законів). Ці доброчесності людина дістає шляхом пізнання та самопізнання [5, с. 79]. Кращий учень Сократа, Платон (427-347 рр. до Р.Х.), поділяючи вихідні думки останнього, вважав, що вимогам Сократа щодо справжню знань можуть вповіщати ідеї - незмінні сутнісні основи буття всього сущого. Речі течуть і змінюються, міркував Платон, але світ не зникає; отже,

в основі речей лежать деякі ідеальні незмінні сутності. Їх не можна побачити, але можна досягнути розумом, адже, розуміючи сутність речей, ми можемо впізнати їх у змінних образах та з'явленнях. Ідеї постають якумови переходу від сприйняття речей до їх осмислення [4, с. 69]. Платонівська ідея або, як часто її називав Платон, "ейдос", – фактично об'єктивоване поняття. За переконаннями [5, с. 80], Платон — об'єктивний ідеаліст. Навколишній матеріальний світ, на думку Платона, є лише тінню і утворений від світу ідей, тобто матеріальний світ вторинний. Усі явища і речі матеріального світу виникають і гинуть (і тому не можуть стати справжніми або сущими), а ідеї є незмінними, нерухомими та вічними. Вище аніж усі ідеї, на думку Платона, стоять ідеї краси і добра. Ми з цим твердженням повністю згодні та використовуємо у нашому проекті «Концепції універсальної освіти України: базові положення та методологічні орієнтири» [6, с. 203]. У Преамбулі сказано, що сучасна освіта повинна виконувати глобальне призначення у системі взаємодій "людина – природа", "людина – людина", "людина – колектив", "людина – суспільство", "людина – ноосфера", що призводить до цілісності та повноти еволюційного розвитку, а саме: «...буде сприяти розумінню мети та сенсу життя людини, моральному прогресу суспільства та розвитку ноосферного мислення; формувати чуттєво-логічне сприйняття, причинно-наслідковий світогляд, системно-логічне мислення, полікультурну особистість» [6, 203].

Висновки. Тільки тоді держава стане процвітаючою та демократичною, коли її одним з головних завдань буде становлення людської особистості, розкриття унікальності кожної людини, її творчого потенціалу як основи реалізації її призначення на основі алгоритму дії універсальних законів природи, які є незмінними та постійними. Розкриття ефективності та практичної цінності співробітництва людей на основі колективної творчості у групових формах суспільної діяльності.

Список використаних джерел

1. Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні (X – поч. XX ст.) / За ред. М. Д. Ярмаченка. К.: Радянська школа, 1991. 381 с.
2. Бричок С. Б. Церковнопарафіяльні школи в системі початкової освіти на Волині (друга половина XIX - 20-ті рр. XX століття) : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Житомирський держ. ун-т ім. Івана Франка. - Житомир, 2005. 183 с.
3. Ірина Троян. Вічний студент, вчитель-новатор, вегетаріанець та дауншифтер: 33 цікаві факти про неспійманого світом Сковороду. URL: <https://nus.org.ua/articles/vichnyj-student-vchytel-novator-vegetarianets-ta-daunshyfter-33-tsikavi-fakty-pro-nespijmanogo-svitom-skovorodu/> (дата звернення: 15.03.2023).
4. Петрушенко В. Л. Філософія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти III-IV рівнів акредитації. 3-тє видання, перероблене і доповнене. Львів: "Новий світ-2000", 2004. 528 с.
5. Горлач М. І., Кремень В. Г., Ніколаєнко С. М., Требін М. П. та ін.: Основи філософських знань філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 1028 с.
6. Поляков В. А., Колесник М. О., Жиденко А. О., Жара Г. І., Лісогор Т. М. Концепція універсальної освіти України: базові положення та методологічні орієнтири (проект). ВІСНИК Чернігівського національного педагогічного університету Випуск 152 Том 2 Серія: педагогічні науки. Чернігів 2018. С. 203-214.

Департамент освіти і науки
Вінницької обласної державної адміністрації
Департамент освіти і науки Вінницької міської ради
Національна академія педагогічних наук України;
Комунальний заклад вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»
Комунальний заклад вищої освіти «Вінницька академія безперервної освіти»
Державний заклад вищої освіти «Університет менеджменту освіти»
Національної академії педагогічних наук України
Національний університет фізичного виховання і спорту України
Інститут психології Німецького університету спорту Кельну, м. Кельн, Німеччина
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
Аріельський Університет, м. Аріель, Ізраїль
Криворізький державний педагогічний університет
Державний університет фізичного виховання і спорту, м. Кишинів, Молдова
Ленкоранський державний університет, м. Ленкорань, Азербайджан
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
Комунальний вищий навчальний заклад Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
Київський національний університет технологій та дизайну
Київський університет імені Бориса Грінченка
Бердянський державний педагогічний університет
Вище професійне училище № 42 м. Погребище
Стебницька загальноосвітня школа I-III ступенів № 18
Дрогобицької міської ради Львівської області
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Європейська асоціація науки і освіти, м. Берлін, Федеративна республіка Німеччина

ПАЙДЕЯ В ДЗЕРКАЛІ ЄВРОПОЦЕНТРИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

МАТЕРІАЛИ

**МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ПРИСВЯЧЕНОЇ 97-Й РІЧНИЦІ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
МІШЕЛЯ ФУКО**

16–17 березня 2023 року

**PAIDEIA IN THE MIRROR OF EUROCENTRIC TRANSFORMATIONS
OF THE UKRAINIAN CULTURAL AND EDUCATIONAL SPACE
materials of the International scientific and practical conference
dedicated to the 97th anniversary of
Michel Foucault's birth**

March 16–17, 2023

Вінниця – Київ 2023